

Sosiaaliamiehet ry (jatkossa yhdistys) haluaa lausua seuraavaa valinnanvapautta koskevasta lakiehdotuksesta.

Asia: HE 47/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Palveluiden laadun valvonta

Esityksen mukaan maakunta pitää luetteloja suoran valinnanvapauden tuottajista ja valvoo heitä.

Palveluntuottajien valvontaa koskeva lainsäädäntö on muutoksessa ja valvonta painottunee jatkossa valvontaviranomaisten taholta ohjaukseen ja yksiköiden omavalvontaan.

Yhdistys kantaa valvonnan tulevasta tilasta suurta huolta. Viranomaisvalvonnan ohentaminen suunnitellulla tavalla on omiaan tuottamaan merkittäviä riskejä esimerkiksi lasten, kehitysvammaisten, vammaisten, mielenterveys- ja päihdekuntoutujien, muistisairaiden ikääntyneiden ja muiden vastaavien asiakasryhmien saamille palveluille. Yksiköiden omavalvonta ja valvontaviranomaisen ohjaus haavoittavimmissa asemissa olevien asiakasryhmien laadukkaiden palveluiden takeena eivät tule olemaan riittäviä keinoja.

Sosiaalihuollon erityisasemaa ei ole valinnanvapauden kysymyksissä huomioitu riittävästi

Yhdistys pitää välttämättömänä, että lainsäädännössä yksiselitteisesti ja tarkkarajaisesti määritellään, mihin toimintoihin valinnanvapaus sosiaalipalveluissa kohdistuu.

Lainsäädännössä on välttämätöntä määritellä esimerkiksi, mihin palveluihin ei voi ollenkaan kohdistaa valinnanvapautta; miten usein sosiaalihuollon asiakas voi tehdä valinnan sosiaalipalveluissa ja miten asiakkaan tulee toimia tilanteissa, jolloin valinta osoittautuu vääräksi. Sosiaalipalvelut ovat usein pitkäaikaisia, minkä vuoksi epäonnistuneet valinnat on voitava muuttaa.

Sosiaaliamiestoimintaan ei voi ulottaa valinnanvapautta

Yhdistys katsoo, että valinnanvapaus ei missään olosuhteissa voi koskea sosiaaliamies (tai potilasiamies)toimintaa. Sosiaalihuollon asiakkaan mahdollinen tyytymättömyys sosiaaliamiehenä toimivaan ei voi johtaa siihen, että hän voi valinnanvapauttaan käyttäen vaihtaa sosiaaliamiestä omaa

oikeusasemaansa koskevilla tiedusteluilla ja kaivatessaan neuvontaa oikeusturvakysymyksissä.

Asiakkaalla on jo nykyisin mahdollisuus kannella sosiaaliamiehestä, jos hän katsoo, ettei tämä ole toiminut sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa säädetyillä tavoilla. Asiakas voi jatkossakin tiedustella neuvoja useammaltakin asiamieheltä tai muilta tahoilta, jos hän kokee, että sosiaaliamiehen neuvot eivät ole riittäviä.

Tietosuojasta täytyy huolehtia erityisesti

Esityksen mukaan maakunta toimii rekisterinpitäjänä sosiaali- ja terveydenhuollossa ja käytössä on valtakunnallinen tietojärjestelmäpalvelu.

Yhdistys katsoo, että sosiaalihuollon asiakkaiden kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että heidän tietosuojaoikeutensa ovat täsmällisesti ja tarkkarajaisesti määritelty ja turvattu tulevassa mallissa. Monen tuottajan malli vaatii asianmukaista tietoturva. Asia ei ratkea vain EU:n tietosuojasetukseen nojautumalla.

Taloustieteen asiantuntemuksen käyttö vaikuttaa jääneen ohueksi

Yhdistys arvioi, että esityksestä ei käy ilmi, miten taloustieteen yleiset teoriat osaoptimointi ja haitallinen valikoituminen voitaisiin riittävällä tavalla valinnanvapausilanteessa välttää.

Yhdistys tuntee huolta siitä, onko taloustieteen asiantuntemusta hyödynnetty valmistelussa riittävästi. Monen tuottajan mallissa on suuri vaara siihen, että yksittäinen toimija tai organisaatio tekee omalle toiminnalleen kannattavimman ratkaisun ja jättää huomioimatta tästä aiheutuvat seuraukset ja kustannukset muille asian hoitamiseen osallistuville tahoille.

Eräs ratkaisematon kysymys on, voiko palveluntuottaja jättää asiakasseteliasiakkaan hyväksymättä ja ottaa hänet maakunnan kautta ostopalveluasiakkaakseen?

Tilaja-tuottaja-malli on ollut käytössä kuntatasolla. Mallista on kuitenkin pääosin luovuttu siihen liittyvien ongelmien vuoksi. Onko tilaja-tuottaja – mallista saatuja kokemuksia hyödynnetty maakunnallista tilaja-tuottaja-mallia valmisteltaessa?

Yhdistyksen käsitys on, että mitä enemmän raja-aitoja rakennetaan, niin sitä enemmän menee työaika niiden pitämiseen. Monialainen yhteistyö ei ole lähtenyt liikkeelle kunnissa sosiaalihuoltolain tarkoittamassa hengessä. Sektorit ylittävä yhteistyö tulee olemaan suuri muutos toimintakulttuuriin, eivätkä toimintakulttuurimuutokset tapahdu hetkessä.

Asiakkaiden tiedonsaantioikeuden toteutumiseen liittyy uhkia

Yhdistys tuntee vakavaa huolta siitä, miten sosiaalihuollon asiakkaat tulevat jatkossa saamaan riittävän tiedon käyttääkseen valinnanvapauttaan. Hallintolain 7 ja 8 pykälissä säädetyt toiminnoista ja palveluista tiedottaminen sekä neuvonta eivät ole lain vaatimalla tasolla kuntien sosiaalihuollossa edes tällä hetkellä.

Henkilökohtaista budjettia ollaan rajaamassa vastoin asiakkaan etua

Yhdistys pitää merkittävänä puutteena sitä, että henkilökohtaisella budjetilla hankittavat palvelut tulee esityksen mukaan jatkossa olla sosiaali- tai terveyspalveluja. Yksilöllisten ratkaisujen tekeminen asiakkaiden kohdalla kaventuu: päivätoiminnan sijaan asiakas ei voi mennä esim. jääkiekko-otteluun.

Nykytilaa koskeva luku 2.1.9. on puutteellinen

Potilaan ja sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet - kappaleessa ei ole mainittu sosiaali- ja potilasasiamiehiä eikä muistutusta, vaikka luvussa asiakas- ja potilaslaista puhutaankin.

Yhdistyksen käsityksen mukaan asiamiehet ja muistutus tulisi olla mainittuina kappaleessa, sillä molemmissa laeissa nimenomaan säädetään asiamiehistä osana asiakkaiden nykyistä oikeusturvaa.

Monien suurten uudistusten yhtäaikaisuus on riski sosiaalihuollon toimivuudelle ja asiakkaiden saamien palveluiden laadulle ja yhteensopivuudelle

Yhdistys arvioi, että muun ohella sosiaali- ja terveyspalveluiden siirtyminen maakuntien vastuulle, maakuntauudistus, valvontaviranomaisten toimintaa koskeva uudistus sekä valinnanvapauden säätäminen ovat yhtä aikaa toteutettavina hallitsematon kokonaisuus. Riskit moninkertaistuvat, kun palvelua tuottava viranomainen, ulkoisen asiakaspalvelun toteutustapa ja viranomaisen sisäiset tietojärjestelmät vaihtuvat kerralla.

Yhdistys katsoo, että valinnanvapauslainsäädäntöä ei tulisi tässä vaiheessa saattaa voimaan.

Sosiaaliasiamiehet ry:n puolesta

Yhdistyksen puheenjohtaja,
sosiaaliasiamies Satu Loippo
p. 050 599 6413

Varapuheenjohtaja
Jari Mäkinen
p. 044 707 9132